

M U Z E U L   Ț Ă R I I   C R I Ș U R I L O R

# CRISIA

LIV

O R A D E A • 2 0 2 4

Augustin Țărău, Melania Țărău, **Judecata ordalică: documente: „Registrul de la Oradea”**, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2023, 289 p.

Cristian NEGRU

Subiectul apariției editoriale la care voi face referire în rândurile următoare este unul care suscită interes atât în rândul cercetătorilor, cât și în rândul celor doriți de o lectură interesantă privind pricinile de judecată de la începutul veacului XIII. Autorii, Melania și Augustin Țărău, fac parte din aceeași familie atât în viața privată, dar și în cea profesională, ambii muzeografi în cadrul Muzeului Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal. Volumul, apărut la Oradea în 2023, a văzut lumina tiparului, de asemenea, sub editura muzeului orădean. Este structurat în opt capitole, anexa documentară și bibliografie, prefața fiind realizată de prof. univ. dr. Sorin Șipoș. Capitolele fac referire la istoriografia ordaliei și contextul politic și religios în care a apărut Registrul de la Oradea, precum și cazuistica surprinsă, iar după prezentarea arhondologiei vremii oglindită în document găsim în ultima parte transcrierea Registrului de la Oradea.

Judecata ordalică, „Judecata lui Dumnezeu” – *Judicium Dei* în latină, apare atunci când există mari semne de întrebare și lipsă de probe cu privire la conflictele ivite între oameni, lipsa martorilor sau îndoielile asupra veridicității spuselor acestora, atunci când tribunalele laice se află în imposibilitatea de a lua o hotărâre justă. În aceste situații dreptatea putea fi împărțită doar de supranatural, de divinitate. Preluată de toate religiile și răspândită în toate colțurile lumii, de la societățile primare cu adânci rădăcini în vremurile păgânismului, ordalia a fost folosită sub diferite forme, având totuși aceeași caracteristică comună, cel în cauză trebuia salvat sau inculpat de divinitate. În creștinism Dumnezeu este Adevărul și El este singurul care poate administra sentința divină într-o manieră tranșantă și neechivocă, ce nu lăsa loc de interpretare, în cazul de față acest lucru se făcea prin proba fierului înroșit, moment în care putem spune că justiția feudală înlocuiește normele raționale de jurisprudență cu metode bazate pe superstiții și misticism, iar principiul egalității nu este aplicat, dreptul comun fiind înlocuit cu privilegiul.

Registrul de la Oradea este un document emis de un for judecătoresc; în el se regăsesc cele mai numeroase și mai complete informații asupra modului cum era aplicată justiția feudală în Transilvania. Notarul scaunului de judecată al Capitlului orădean a înscris în registru minulele mai vechi, dar și contemporane lui, ale proceselor derulate și soluționate între anii 1208-1235 în catedrala de inhumație a Sfântului Rege Ladislau (sanctificat la 27 iunie 1192), prin procedura fierului înroșit sau jurământul pe mormântul regelui sfânt. Sunt amintite 43 de județe din Regatul Ungariei din acea vreme, 711 nume de localități și așezări, precum și aproximativ 2500 de antroponime. În fața instanței capitulare s-au prezentat diverse cauze contractuale, testamentare, ori din sfera penală (furturi, incendieri) și litigii privitoare la emanciparea unor slugi, atât din împrejurimile Oradiei, cât și din ținuturi mai îndepărtate. Registrul cuprinde procesele verbale a 389 de cauze judecate majoritatea în timpul domniei regelui Andrei al II-lea. În cazul a 272 se face referire la Ordalia fierului roșu în care învinuitul, după ce depunea un jurământ și preoții săvârșeau o slujbă specială pentru acest moment, trebuia să țină în mână un fier înroșit (brăzdarul

de la plug) în timp ce se deplasa un anumit număr de pași în funcție de gravitatea faptelor sale. La final mâinile îi erau bandajate și sigilate pentru a nu putea folosi alifii, urmând ca peste câteva zile, bandajele fiindu-i date jos, să se constate dacă mâna i s-a vindecat, fapt ce îi aducea nevinovăția asupra faptei presupuse sau în caz contrar era socotit vinovat.

Documentul original al registrului a avut de suferit în urma unui incendiu din jurul anului 1300, ce a mai rămas din el a fost tipărit la Cluj, în 1550, sub îngrijirea lui Gheorghe Martinuzzi, episcopul romano-catolic al Oradiei. În traducere românească, a fost tipărit în paginile volumului *Documente privind Istoria României. Veacul XI, XII, XIII Seria C. Transilvania*, vol. I (1075-1250), Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1951.

Volumul se alătură, prin problematica prezentată, și altor lucrări cu același subiect, dintre care amintim cele ale istoricilor bihoreni Liviu Borcea, *Bihorul Medieval*; Sorin Șipoș, *Pledoarie pentru o hermenautică a textului: Registrul de la Oradea*; Sorin Șipoș, Ramona Bogdan, *Ordalia și Registrul de la Oradea*.

În concluzie, Registrul de la Oradea, așa cum este el prezentat în această nouă carte, poate fi socotit o sursă importantă de informații nu numai pentru istorici, ci și pentru juriști, sociologi, filologi sau geografi, fiind un instrument adecvat cercetării interdisciplinare a epocii la care face referință.